

Seküler Psikoterapistler ve Dindar Danışanlar: Mesleki Mülahazalar ve Öneriler

Vicky Genia*

Çeviri : Üzeyir OK**

Geleneksel psikoterapi, dindar danışanların (religiously committed clients) ihtiyaçlarını karşılamada çoğunlukla başarısız olmuştur. Muhtemel pek çok danışanların seküler sorunları olduğu gibi dinsel sorunları da bulunduğu; seküler psikoterapistler dindar bireylerin sağaltımında daha fazla empatik ve ehliyetli olmak zorundadırlar. Bu hedefi gerçekleştirmek için yazar bu makalede, mesleki eğitim programlarında bilinçlendirmeye ve köklü değişikliklere yönelik çabaların bulunmasının kaçınılmaz olduğunu tartışır. Ayrıca, danışman eğitimcileri ve ruh sağlığı hizmeti sunanlar için öneriler sunulmaktadır.

Din konusunda ilginin yeniden ortaya çıkmasıyla birlikte, seküler terapistler, danışanlarının dinsel değerlerine karşı daha fazla duyarlı ve cevap vermeye hevesli olmaları sorunuyla karşı karşıya kalmışlardır (Bergin, 1980; Worthington, 1988). Bu sorunla birlikte, seküler terapistlerin dindar danışanları daha iyi anlamaları ve onlarla daha etkili bir biçimde çalışmalarına yardımcı olmak için bir literatür yığını ortaya çıkmaktadır (Örneğin, bkz. Lovinger, 1984; Spero, 1985; Stern, 1985). Yine, dinsel boyutu psikoterapötik çalışmaya dahil etme konusundaki artan çabalar, hem bireysel olarak terapist için hem de bir bütün olarak danışmanlık mesleği için pek çok sorun ortaya çıkarmaktadır. Ben bu makalede psikolojik sorun (distress) için yardım arayan dindar danışanlar için başlıca üç problem alanını tartışacağım. Bu tartışmanın ardından, danışman eğitimcileri ve ruh sağlığı hizmeti verenler için öneriler sunacağım.

ANAHTAR KAVRAMLARIN TANIMLARI

Kavram karmaşasından sakınmak için, terminolojinin netleşmesi gerekir. Bu makalenin amaçları söz konusu olduğunda bir *dindar danışan* (religiously committed client) organize dinin içinde aktif olarak bulunan ve dinsel inançlar ile değerler kendileri için önemli olan kişilerdir.

Seküler psikoterapi (Secular psychotherapy) kavramı, geleneksel, ana psikolojinin teorik formülasyonlarından elde edilen terapötik yaklaşımları belirtmektedir. *Seküler psikoterapistler*, geleneksel danışmanlıkta ve klinik psikoloji programlarında eğitilir ve psikolojik sorunları tedavide psikodinamik, danışan-merkezli ve davranışçı teknikleri kullanır. Geleneksel, seküler psikoterapinin teorisi ve uygulaması dinsel değerlere karşı açıkça karşıt (Örneğin, Ellis, 1980; Freud, 1927) olmasa da, dinsel boyutu çoğunlukla gözardı etmiştir (Bergin, 1980; Lovinger, 1984). Humanistik varoluşçu paradigma, ahlaki (ethical) ve ruhsal (spiritual) değerlerle uyumlu olan terapötik varsayımlar tarafından şekilleniyor olmasına rağmen, hümanistik psikoterapistler geleneksel dinsel inançlara karşı sempatik olmayabilirler (Goud, 1990).

Seküler psikoterapi'nin aksine, *dinsel danışmanlık* (religious counseling) belirli bir organize dinin ideallerine dayandırılır. Dinsel danışmalar, ortak bir teolojik yapı tarafından öngörüldüğü şekilde, danışanlarının sağlıklı duygusal ve dinsel işlevsellik elde etmelerinde onlara yardım ederler. Bazı seküler terapistler farklı dinsel bakış açılarına karşı empatik olmalarına rağmen, dinsel danışmanlar belirli bir dinsel dünya görüşünü geliştirme konusunda aktiftirler.

Son olarak, *ruhsallık* (spirituality), herhangi belirli bir dinsel doktrinle ilgisi bulunmaksızın ahlaki (moral, et-

* Vicky Genia, The American University Center for Psychological and Learning Services, Washington DC.'de bir psikoloji personeli. Bu makale ile ilgili yazışmalar Vicky Genia, 1945 1/2 Calvert Street, NW, Washington, DC 20009. adresine postalanmalıdır.

** C.Ü. İlahiyat Fak. Din Psikolojisi Araştırma Görevlisi

hical), insancı ve varoluşsal konulara karşı genel bir duyarlılığı belirtir. Ruhsal yönelimli bireyler, organize dine mensup olabilirler de olmayabilirler de.

PROBLEM ALANLARI

Dindarlık Farkı

Dindar bireylerin -özellikle teolojik açıdan muhafazakar gruplardan olanlar- inançlarının seküler psikoterapistler tarafından yanlış anlaşılacağı veya tenkit edileceği konusu ile sık sık ilgilenmiş olmalarına rağmen (Worthington, 1986); pek çok seküler terapistin dinsel değerlere ve yaşam biçimlerine karşı doğrudan meydan okuduklarını gösteren çok az delil bulunmaktadır. Gerçekten de klinik psikologlarla ilgili en az iki çalışma, (onlarda) ruhsal değerlere karşı güçlü bir kişisel bağlılığı ve klinik uygulamalarda dinsel ve ruhsal ilgileri ifade etme istekliliği bulunduğunu göstermiştir. (Shafranske & Malony, 1990a, 1990b).

Yine, Bergin ve Jensen (1990), akıl sağlığı uzmanlarından oluşan daha heterojen bir grubu incelemelerinde, örnek alınan psikoterapistlerin sadece dörtte birinin, dinsel konuları danışanla tedavi çalışmalarında önemli gördüklerini bulmuşlardır. Bundan başka, genel olarak halk ile karşılaştırıldıklarında, seküler psikoterapistlerin organize bir dine katılma veya üye olmaları daha az muhtemel iken, ruhsal ilgilerini geleneksel olmayan şekillerde ifade etmeleri daha fazla muhtemeldir. (Bergin, & Jensen, 1990; Goud, 1990; Shafranske & Malony, 1990a, 1990b). Ayrıca, denek psikologların (%13 ten %25'e uzanan) önemli bir azınlığı, geçmişte, din karşıtı önyargıya katkıda bulunabilecek olumsuz dinsel deneyim yaşamışlardır (Shafranske & Malony, 1990a, 1990b).

Bu araştırmalar, genel olarak düşünüldüğünün aksine, ruh sağlığı uzmanlarının, danışanların dinsel tecrübelerine daha açık olabileceklerini göstermektedir. Buna karşılık, seküler psikoterapistlerin organize bir dine bağlılığı reddetme eğilimleri, ruh sağlığı hizmeti verenlerle çoğunluğu dindar olan A.B.D (halkı) arasındaki "dindarlık farkı"nı göstermektedir (Bergin & Jensen, 1990).

Mesleki Yeterlilik

Pek çok terapist dinsel bir bakış açısına karşı empatiktir, ancak danışanla dinsel konuları dile getirmede kendilerini yeterli hissetmemektedirler (Holden, Watts & Brookshire, 1991; Shafranske & Malony, 1990a, 1990b). Bu güvensizlik, kısmen, seküler psikoterapistlerin dinsel eğitimlerinin ve din psikolojisindeki öğ-

renimlerinin veya klinik uygulamada dinsel konularla ilgilenmedeki hazırlıklarının sınırlı olması gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Böylece, bazı psikoterapistlerin dinsel konularla uğraşma isteksizlikleri, onların psikoloji ve din alanındaki eğitim ve öğretimlerinin sınırlılığının gerçekçi bir cevabını yansıtmaktadır. Gerçekten de yeterliliğin sağduyulu olarak değerlendirilmesi, mesleki ahlakın bir gereğidir.

Bununla birlikte, psikoterapistlerin önemli bir azınlığının güçlü din karşıtı ön yargılarından ve çoğunluğun ise daha fazla seküler ruhsal yönelimlerinden dolayı bu alandaki eğitime karşı bazı direnişlerden şüphelenmek için neden bulunmaktadır (Bergin & Jensen, 1990; Goud, 1990; Shafranske & Malony, 1990a, 1990b). Bununla birlikte son dönemlerdeki veriler, danışmanlardaki sağlıklı kişisel dinsel bir yönelimin, onların danışanlarının ruhsal gelişmelerine yardım etme konusundaki yeterlilik duyularına, onların psikoterapi ve din konusunda aldıkları az klinik eğitimlerinden daha fazla katkıda bulunduğunu göstermektedir (Shafranske & Malony, 1990a, 1990b). Dolayısıyla, dinsel konularda telafi amacıyla yapılan eğitim, bir kişinin dindar danışanlarla çalışma yeteneğini zorunlu bir biçimde artırmayacaktır (Holden, Watts, & Brookshire, 1991). Dindar danışanları tedavide, seküler psikoterapistlerin yeterliliklerini artırma olasılığını maksimum düzeye çıkarmak için bilinç artırmaya yönelik çabaların mesleki eğitim programlarındaki köklü değişikliklerle paralel olarak ortaya çıkması zorunludur.

Dinsel Danışmanlığa Karşılık Seküler Danışmanlık

Duygusal sorunu olan pek çok dindar insan dinsel danışmalara baş vurmaktadır. 20 yıl süren bir araştırma, psikolojik sorunu için yardım arayan insanların yaklaşık %40'ının diğer ruh sağlığı uzmanlarına karşın din adamına gitmeyi tercih ettiklerini göstermektedir (Chalfant & Heller, 1990). Chalfant ve Heller (1990), benzer bulguları sadece El Paso sakinlerinden bir örnekte elde etmekle kalmamışlar aynı zamanda yardım kaynağı olarak din adamı seçiminin sık sık kiliseye gidenler arasında en yüksek düzeyde olduğunu ve bu konuda Roman Katoliklerin, liberal ve muhafazakar Protestanların cevaplarının da benzer olduğunu ortaya koymuşlardır. Buna karşılık, cevap veren Meksikalı deneklerin Meksiko - Amerikan veya Anglo deneklere göre din adamını potansiyel bir ruh sağlığı kaynağı olarak seçme ihtimalleri daha fazla idi (ve bu da) dinsel danışmanlığı tercih etmenin etnik kimlikle ilgili olabileceğini ima etmektedir.

Güney Florida sakinlerinden örnek bir grupta yürütülen diğer bir araştırma, deneklerin %79'unun dinsel değerlerin tartışılmasının terapiye dahil edilmesinin önemli olduğuna inanırlarken sadece %35'i dinsel danışmanlığın bazı şekli tercih etmiştir (Quakenbos, Privette, & Klentz, 1985). Bu araştırma hayli dindar coğrafi bir alanın çoğunluğu beyaz olan sakinleri arasında yapıldığından, bu sonuçlar diğer etnik gruplara veya ülkenin diğer bölgelerine teşmil edilemez. Bununla birlikte çalışma, dinsel ilgisi olan bazı insanların dinsel yönelimli danışmanlığı aramaya eğilimli olabileceklerini ima etmektedir. Ayrıca, psikolojik sorunları için din adamlarından yardım arayan kişiler yeterli bakım elde edemeye bilirler. Teolojik açıdan epeyce farklılık arz eden din adamları grubundan elde edilen son bulgular, "bir grup olarak din adamlarının temel psikopatolojik konularda iyi eğitim görmedikleri düşüncesini güçlü bir biçimde desteklemektedir" (Domino, 1990, p. 38). Worthington'un (1986) dinsel danışmanlık konusundaki bir araştırma incelemesi, pek çok din adamının ehliyetli danışmanlar olmadığını ve genel olarak danışmanlık sorumlulukları konusunda kendilerini yetersiz hissettiklerini göstermektedir (Karşılaştırınız Arnold & Schick, 1979).

Bundan dolayı, dindar bireyler ciddi bir ikilemle karşı karşıya kalabilirler. Yardım arayanlar, ruhsal rehberlik sağlamada yetenekli fakat psikopatolojiyi çözmede hazır olmayan dinsel danışman ile klinik açıdan bilgili fakat dinsel materyal konusunda kendini rahat hissetmeyen seküler psikoterapist arasında seçim yapmaya zorlanabilir. Her iki durumda da terapötik karşılayıcı (encounter) danışanın tecrübesinin önemli bir bölümünü dışarıda bırakır veya yetersiz bir biçimde dile getirir. Bu konular seküler ruh sağlığı alanı için bir tehdit oluşturur ve şöyle yapması gerekir:

Dinsel ve ruhsal değişkenlerin bireylerin ruh sağlığı üzerindeki etkilerini daha fazla anlaması için, mesleğin, sorumluluğunun bilincinde olmasını ve psikoterapi ile dinsel yönelim konusunda eğitim ve araştırma fırsatı vermesini teşvik eder (Shafranske & Malony, 1990b, p. 230).

ÖNERİLER

Bilinç Artırma

Bir terapötik anlaşmayı besleme yeteneği, terapistin danışanın dünya görüşünü anlama yeteneğine bağlıdır. Terapistler, derin bir dindarlığa sahip olan danışanlarda sık sık, daha önceleri bilinmeyen inanç ve değerlerle karşılaşır. Bu danışanlarla etkili bir biçimde ça-

laşabilmek için seküler psikoterapistlerin, kendilerininkinden farklı olabilecek ruhsal yönelimlere saygı göstermeyi öğrenmeleri zorunludur. Kùltürler arası (multicultural) danışmanlık literatürü, farklı azınlık gruplarının çeşitli değerlerinin ve yaşam biçimlerinin kıymetini takdir etmenin önemini vurgulasa da, bizlerin bu düşünceleri dinsel çoğunluğun sağaltımına da uygulamamız gerekir. Bilinç artırma, lisans sonrası eğitimi sırasında başmalıdır. Aşağıdaki önerilere ilaveten danışman eğiticileri, öğrencileri dinsel konulara duyarlı kılmak için başka yöntemler geliştirmeye ve uygulamaya teşvik edilirler.

1. Geleneksel kurslara dinsel çeşitliliğin danışmayı nasıl etkileyebileceğini gösteren materyal dahil et ve açık tartışmayı teşvik et. Örneğin, mesleki ahlak konusundaki bir kurs, pek çok ruh sağlığı uzmanlarının ruhsal değerlerinin, geleneksel anlamda daha fazla dindar olan danışanlarınkinden farklı olduğunu gösteren araştırma bulgularını sunabilir. Öğrenciler bu bulguların ahlaki anlamlarını tartışabilirler. Farklı dinsel değer ve problemleri olan danışanların vaka örneklemeleri, eğitim gören terapistlere, onların farklı dinlerin bireyleriyle olan çalışmaları sırasında, kişisel duygularının ve yeterlilik bilinçlerinin farkına varmalarına yardımcı olması amacıyla sunulabilir. Kişilik teorisi, psikopatoloji ve gelişim psikolojisi dersleri yine dinsel materyali tartışmak için verimli zemin oluşturabilirler.

2. Eğitim gören terapistlerin oluşturduğu mesleki gelişim gruplarının eğiticileri gruba katılanları, onların dinle ilgili kişisel duygularının klinik çalışmalarını nasıl etkileyebileceğini keşfetmelerini teşvik edebilir. Bu tür bir öz-keşif (self-exploration), özellikle, geçmişteki olumsuz dinsel deneyimlerinden dolayı din karşıtı önyargıya sahip öğrenci terapistler için önemlidir.

Eğitim ve Öğretim

Quakenbos, Privette ve Klentz (1986) şöyle demiştir:

Her ne kadar nadiren uygulansa da, seküler psikoterapistler ya lisans sonrası eğitimlerinde veya sürekli öğrenimlerinde dinsel konularla ilgilenmek için hazırlıklı olmalıdırlar. Seküler psikoterapistler o zaman din adamları veya din öğretmenleri olarak değil, danışanların seküler alandaki sorunları için olduğu gibi dinsel soruları için de onların yardımcıları olarak işlev görebilirler. (P.85)

Son dönemlerde yapılan araştırmalar, pek çok seküler psikoterapistin bu türden bir hazırlığı desteklediklerini göstermektedir (Shafranske & Malony, 1990a, 1990b). Eğitim fırsatları aşağıdaki unsurları içermelidir.

1. *Din psikolojisi.* Din psikolojisi alanında alınan ders, dindar bireylerin psikolojik işleyişlerinde dinin ro-

lünü anlamaları için psikoterapistlere kavramsal bir çerçeve sunar. Allport'un (1963) içe dönük - dışa dönük paradigması ve inanç gelişimi teorileri (Örneğin Fowler, 1981; Genia, 1990) gibi dindarlığın çok boyutlu modelleri, terapistlere, danışanlarının dindarlığının sağlıklı ve sağlıklı olmayan yönleri arasında ayırım yapmalarına yardımcı olacak kriterler sağlar.

2. *Dindar danışanlarla gözetimli danışma deneyimi.* Seküler psikoterapistlerin, klinik uygulamada, dinsel materyalle çalışma konusunda gözetimli deneyim elde etmeleri gerekir. Pratik eğitimin, öğrenci terapistlere dinsel ilgileri olan danışanlarla karşılaşma fırsatları vermesi gerekir. Öğrencilerin bu deneyimlerinin yararlarını en yüksek düzeye çıkarmak için, pratik uygulama eğiticilerinin dinsel tecrübelerle karşı yargısal olmamaları zorunludur.

3. *Dinsel danışmanlık.* Din psikolojisi alanındaki eğitim ve pratik eğitimde dinsel konularla karşılaşma fırsatları dinsel danışmanlık konusundaki genel bilgiyle perçinlenmelidir. Bu özel yetenekleri elde etmek, bir kişinin otomatik olarak dinsel danışman olacağı anlamına gelmez. Pek çok danışmanlık ve mesleki psikoloji programlarında bulunan öğrenciler, bireysel psikoterapiye yönelik geniş çaplı teorik yaklaşımlar bilgisi elde ederler. Bundan başka, çokları, belirli danışan grupları veya problem alanlarıyla çalışmada yeterliliklerini artırmak için oyun terapisi, evlenme ve aile terapisi, feminist terapisi, seks terapisi, uyuşturucu hap bağımlılığı tedavisi ve kültürler arası danışmanlık gibi alanlarda özelleştirilmiş eğitim almaya çalışırlar. Benzer bir şekilde, dinsel şüpheleri normal hale dönüştürme, dinsel metinlerin zorunlu emirlerine alternatif yorumlar getirme ve dinsel imgelem ile dinsel biblioterapi kullanımı gibi (Loving, 1984) dinsel müdahaleleri uygulama yetenekleri, seküler terapistlerin dinsel danışmanlarla olan etkinliğini artırabilir.

4. *Dinsel araştırmalar (Religious studies).* Ruh sağlığı uzmanlarının dünyanın önde gelen dinlerinin temel kavramları ve çekirdek inançları konusunda biraz olsun bilgi sahip olmaları gerekir. Bu bilgi üç nedenden dolayı önemlidir. Birincisi, terapistler danışanın dünyaya bakış açısına (frame of reference) onun dinsel inanç ve uygulamaları konusunda köklü bilgiye sahip olmaksızın giremezler. İkincisi, danışanın dinsel yaşantısının klinik açıdan değerlendirilmesi, danışanın mensup olduğu dinsel grubunun değerlerinin, standartlarının ve normlarının göz önüne alınmasını gerektirir (Loving, 1984). Örneğin mistik tecrübeler bazı dinsel geleneklerde teşvik edilirken diğerlerinde hoş karşılanmamaktadır. Mistik duyguların patolojik bir gerilemeyi mi yoksa aşkın bir tecrübeyi mi yansıttığını değerlendirmek için, klinisyenin, bu duyguların oluştuğu dinsel bağlamı dikkate alması

zorunludur. Üçüncüsü, farklı ideolojilerle karşılaşmalar, belki de terapistin dinsel farklılıkları hoş görme eğilimini artıracaktır.

Danışman eğiticileri dinsel araştırma bölümlerindeki fakülte üyeleriyle ilişkiye girmeli ve ilgi duyan üyeleri danışma ve psikoloji öğrencilerine seminerler vermeleri için davet etmelidir. Din psikolojisine özel ilgisi olan öğrenciler, bölümleri tarafından dinsel araştırmalarda ek kurslar almaları için teşvik edilmelidir.

5. *Eğitimi sürdürme.* Seküler psikoterapistler, din ve ruh sağlığı ile ilgili konularda yapılan seminer ve konferanslara katılmak suretiyle dindar danışanlarla çalışma konusunda daha fazla yetenek elde edebilirler. Buna ilaveten, din ve psikoterapi konusundaki kurslar, ruh sağlığı hizmeti verenlere yönelik olarak personel geliştirme çalışmalarına ve hizmet içi eğitimlere de dahil edilmelidir. Ruh sağlığı uzmanlarını ve danışman eğiticilerini alana daha aşina olmalarını teşvik için Ek-1'de alanla ilgili önemli kitapların, psikoloji, psikoterapi, ve dinle ilgili mesleki dergilerin bir listesi verilmiştir. Ruh sağlığı mesleği ile dinsel meslekler arasındaki diyalogu geliştirmek için kurulan mesleki organizasyonlardan bazıları şunlardır: Association for Religious Values and Issues in Counseling (ARVIC, önceki adı American Association for Counseling and Development olan American Counseling Association'un bir bölümü), Association for Transpersonal Psychology (108 Marist Hall, Catholic University, Washington, DC 20064) ve Society for The Scientific Study of Religion (Pierce Hall, Purdue University, West Lafayette, IN 47907).

Müzakere ve İşbirliği

Özel durumlarda, dindar bir danışanı tedavi çalışmalarında bir klinisyen ile bir dinsel yardımcının birlikte çalışmaları uygun olabilir. Bununla birlikte, seküler psikoterapistler, dinsel yardım uzmanlarına danışmada veya danışanları onlara göndermede özellikle direnç göstermektedirler (Domino, 1990; Holden & Brookshire, 1991). Aşağıdaki öneriler bu tür dirençlerin azalmasına yardımcı olabilir.

1. Seküler psikoterapistler toplumlarındaki dinsel danışma kaynaklarını tanımalı ve dinsel uzmanlar ile ilişki kurmalıdırlar. Örneğin, üniversite danışma merkezlerinde bulunan danışmanlar ve psikologlar kampus din adamları ile daha fazla karşılıklı etkileşim başlatabilirler. Mesleki ilişkiler ağlarına din adamlarını ve dinsel danışmanları da dahil etmek suretiyle seküler psikoterapistler bir danışmayı veya başvuruyu daha etkili ve güvenli bir biçimde müzakere edebilirler.

2. Society for the Scientific Study of Religion, Religious Research Association ve ARVIC gibi mesleki organizasyonlar, mesleki ilişkiler kurmak için mükemmel fırsatlar sunarlar. Bu tür organizasyonların üyeleri arasında, teologlar, din adamları, dinsel araştırma profesörleri ve dinsel danışmanların yanı sıra, dinsel konulara ilgi duyan danışmanlar, psikologlar, sosyal çalışma uzmanları da bulunmaktadır.

3. Terapistlere, dinsel danışmanlığa başvurunun ne zaman gerektiği ve ne zaman böyle bir referansın danışanın en fazla yararına olmayabileceği konusunu belirlemelerinde yardımcı olmak için rehberliklere ihtiyaç duyulur bkz. Domino, 1990). Kriterler seküler ruh sağlığı ile dinsel meslekler tarafından ortaklaşa belirlenmelidir. Bu işbirliği çabası her iki taraftaki uzmanların da dürüst bir diyaloga katılmaya istekli olmalarının, sınırlılıklarını kabul etmelerini ve gerektiğinde birbirlerine başvurmalarını gerektirir. Ortak bir mesleki referans gösterme modeli kurmaya yönelik çabalar halen devam etmektedir (Gorsuch & Meylink, 1988). Seküler psikoterapistler arasında devam eden bilinç artışının, artan sayıda kişiye, dinsel uzmanlarda doğru bir çalışmaya girmeleri bilincini vereceği umulur.

Bilimsel Araştırmalar

Dinin psikolojik çalışılması, artan bir biçimde araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Bilim adamı-pratisyenler gibi seküler psikoterapistler de dinsel değişkenlerin psikoterapi ile etkileşimlerinin nasıl olduğunu aştırmaya daha fazla katılmaları konusunda teşvik edilmektedirler.

1. Dine üye olma ile terapide ortaya çıkan problemlerin türleri arasındaki ilişkileri ortaya koyan çalışmaların kilinisyenler için belirli bir önemi bulunmaktadır. Bu veriler, psikoterapistlerin dindar danışanlarla olan çalışmalarında bu kişilerin muhtemelen ortaya çıkabilecek dinsel ve seküler ilgilerini önceden görmelerine yardımcı olur. Terapistlerin, belirli dinlerin üyelerinin belirli sorunları olacağı varsayımından otomatik olarak kaçınmaları zorunlu olmasına rağmen, ampirik bir temele dayanan kavramsal bilgileri, onlarla ilgili kesin olmayan hipotezler oluşturmada yardımcı olabilir.

2. Dinsel çeşitliliklerin terapinin sürecini ve sonucunu nasıl etkilediğini anlamak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Örneğin, Palermo ve Gumz (1989) klinik vaka tarihlerinden (case stories) yola çıkarak danışanların dinsel inançlarının onların terapiye yaklaşımlarını, kurulan transferansın türünü ve terapinin sonucunu etkilediğini belirlemiştir. Eğer belirli dinler ve transferans olguları güvenilir bir şekilde önceden kestirilebilirse, terapistler terapötik oturumu daha iyi

yönetebilirler. Hangi terapötik yaklaşımların ve müdahalelerin farklı dindar danışan türleriyle en etkili olduğunu belirlemede sonuç araştırmaları (outcome research) özellikle önemlidir.

3. Araştırma çabaları Yahudi-Hıristiyan geleneğinin dışındaki dinler üzerinde nadiren yoğunlaşmışlardır. Buna ilaveten, Native Americalılar gibi azınlık dinlerinin kültürleri dinsel araştırmalara nadiren dahil edilmektedir. Bulguların genelleştirilebilirliğini artırmak için, gelecekte yapılacak araştırmalar, dinsel ve etnik açıdan daha fazla heterojen örnekleri içermelidirler. Farklı dinsel gruplarla ilgil yapılan karşılaştırmalı araştırmalar yine klinik uygulama için potansiyele sahiptir. Geleneksel olmayan dinlerin mensupları, onlara özgü psikoterapötik yaklaşımları ve müdahaleleri gerektirecek farklı psikolojik bakış açılarına sahip olabilirler.

SONUÇ

Pek çok sayıda insan psikoterapiye dinsel sorular getirirler. Seküler psikoterapistler, dinsel konularda daha rahat olma sürecine girerlerken, pek çoğu, henüz danışanların ruhsal gelişmelerine yardım etme konusunda kendilerini hazır hissetmemektedirler. Dine olan ilginin son dönemlerde yeniden ortaya çıkması ile birlikte psikolojik hizmet sunanların ve danışman eğiticilerinin din ile psikoterapi arasındaki yeni yaklaşımlara yönelik çabalara aktif bir şekilde katılmaları daha fazla acil olmaktadır. Burada sunulan önerilerin, seküler ruh sağlığı alanının dindar danışanlara yönelik duyarlı ve ehliyetli tedavi etme kararlılığını artıracaklarını ümit ediyorum.

KAYNAKLAR

- Allport, G. (1963). Behavioral Science, Religion, and Mental Health. *Journal of Religion and Health*, 2, 187 - 197.
- Arnold, J., & Schick, C. (1979). Counseling by Clergy: A Review of Empirical Research. *Journal of Pastoral Counseling*, 14, 76 - 100.
- Bergin, A. (1980). Psychotherapy and Religious Values. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 48, 95 - 105.
- Bergin, A., & Jensen, J. (1990). Religiosity of Psychotherapists: A National Survey. *Psychotherapy*, 27, 3-7.
- Chalfant, H., & Heller, P. (1990). The Clergy As A Resource For Those Encountering Psychological Distress.

Review of Religious Research, 31, 305-313.

Domino, G. (1990). Clergy's Knowledge of Psychopathology. *Journal of Psychology and Theology*, 18, 32-39.

Ellis, A. (1980). Psychotherapy and Atheistic Values: A Response to A.E. Bergin's "Psychotherapy and Religious Values." *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 48, 635-639.

Fowler, J. (1981). *Stages of Faith: The Psychology of Human Development and The Quest For Meaning*. San Francisco: Harper & Row.

Freud, S. (1927). *The Future of an Illusion*. New York: Doubleday.

Genia, V. (1990). Religious Development: A Synthesis and Reformulation. *Journal of Religion and Health*, 29, 85, 99.

Gorsuch, R., & Meylink, W. (1988) Toward a Co-Professional Model of Clergy-Psychologist Referral. *Journal of Psychology and Christianity*, 7(3), 22-31.

Goud, N. (1990). Spiritual and Ethical Beliefs of Humanists In The Counseling Profession. *Counseling and Values*, 68, 571-574.

Holden, J., Watts, R., & Brookshire, W. (1991). Beliefs of Professional Counselors and Clergy About Depressive Religious Ideation. *Counseling and Values*, 35, 91 - 103.

Lovinger, R. (1984). *Working With Religious Issues in Therapy*. New York: Jason Aronson.

Palermo, G. & Gumz, E. (1989). Transference and The Idea Of God. *Journal of Religion and Health*; 28, 255-263.

Quakenbos, S., Privette, G., & Klentz, B. (1985). Psychotherapy: Sacred or Secular. *Journal of Counseling and Development*, 63, 290 - 293.

Quakenbos, S., Privette, G., & Klentz, B. (1986). Psychotherapy: and Religion: Rapprochement or Antitheism? *Journal of Counseling and Development*, 65, 82-85.

Shafranske, E., & Malony, H. (1990a). Clinical Psychologists' Religious and Spiritual Orientations and Their Practice of Psychotherapy. *Psychotherapy*, 27, 72-78.

Shafranske, E., & Malony, H. (1990b). California Psychologists' Religiosity and Psychotherapy. *Journal of Religion and Health*, 29, 219-231.

Spero, M. (Ed.). (1985). *Psychotherapy of The Religious Patient*. Springfield, IL: Charles C Thomas.

Stem, E. M. (Ed.). (1985). *Psychotherapy and The Religiously Committed Patient*. New York: Haworth Press.

Worthing, E. (1986). Religious Counseling: A Review of Published Empirical Research. *Journal of Counseling and Development*, 64, 421-431.

Worthington, E. (1988). Understanding The Values of Religious Clients: A Model and its Application to Counseling. *Journal of Counseling Psychology*, 35, 166-174.

EK - 1

Din ve Psikoloji ile İlgili Kitaplar ve Mesleki Dergiler

Psychology of Religion

Allport, G. (1950). *The Individual and His Religion*. New York: Macmillan.

James, W. (1982). *The Varieties of Religious Experience*. New York: Penguin.

Meadow, M., & Kahoe, R. (1984). *Psychology of Religion: Religion in Individual Lives*. New York: Harper & Row.

Peck, M.S. (1978). *The Road Less Traveled*. New York: Simon & Schuster.

Spilka, B., Hood, R., & Gorsuch, R. (1985). *The Psychology of Religion: An empirical approach*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice - Hall.

Psychotherapy and Religion

Lovinger, R. (1984). *Working With Religious Issues in Therapy*. New York: Jason Aronson.

Spero, M. (Ed.). (1985). *Psychotherapy of The Religious Patient*. Springfield, IL: Charles C Thomas.

Stem, E.M. (Ed.). (1985). *Psychotherapy and The Religiously Committed Patient*. New York: Haworth Press.

Religious Studies

Smith, H. (1986). *The Religions of Man*. New York: Harper & Row.

Professional Journals

Counseling and Values

Journal For The Scientific Study of Religion

Journal of Pastoral Psychology

Journal of Psychology and Theology

Journal of Religion and Health

Journal of Transpersonal Psychology

Review of Religious Research